JULIAAN DILLENS

DOOR

H. COOPMAN, THZN

2e UITGAVE MET PLATEN

Inhoud : Juliaan Dillens de Beeldsnijder.
Eene Kunstdrievuldigheid.

Gent, drukkerij PLANTYN, Korte Koestraat, 3a

JULIAAN DILLENS

DOOR

H. COOPMAN, THZN

2e UITGAVE MET PLATEN

Inhoud : Juliaan Dillens de Beeldsnijder.
Eene Kunstdrievuldigheid.

Gent, drukkerij PLANTYN, Korte Koestraat, 3a

Eigenhandig Portret.

Juliaan Dillens de Beeldsnijder

Deze beeldhouwer werd te Antwerpen, 8 Juni 1849, geboren. Zijn vader, Henri (1812-1872), een stam-Gentenaar, was historie- en genre-schilder. Van de vele schilderijen, welke deze maalde, bleven er weinig in het land. Amerika en Rusland bezitten er het meest van. Want buiten enkele stukken in bezit van de familie, een doek in het Paleis des Konings, een in den Senaat, te Brussel, een portret van den Eersten Koning, in het Museum te Oostende, een stukje, dat vroeger in het oud Museum te Gent hing, maar in het nieuw niet binnen mocht, ken ik er geene andere.

Henri's jongste broeder, Adolf (1821-1877), trof het gunstiger. Hij geraakte meer en beter bekend. Hij schilderde tafereelen uit den Geuzentijd. En of hij zijne Geuzen kende! Ook bezat hij, o. m., eene rijke verzameling zestiendeeuwsche boeken, schotschriften, liederen, die hij voorzong en voorlas aan neef en vriend, liefst nog aan Charles de

Coster, die er een ruim gebruik van maakte voor zijn historisch-episch-roman : *La légende et les aventures héroïques, joyeuses et glorieuses d'Ulenspiegel et de Lamme Goedzak au pays de Flandres et ailleurs.*

Zijn naam vestigde hij het stevigst met zijne zedentafereelen uit Zeeland en Friesland. Met voorliefde schilderde, teekende, etste hij boeren uit deze thans, jammer genoeg !, zoo gemoderniseerde provinciën; zijne Schaatsenrijders, zijne kermissen en volksfeesten werden populair : enkele genoten de twijfelachtige eer der chromoreproductie.

Die sympathie, die liefde zelfs, voor Nederland, is Adolf's neven bijgebleven. Albrecht, in zijn tijd, vond er zijne beste onderwerpen; dezes jongere broeder, onze Juliaan, haalde er menige « impressies », want hij was niet alleen beeldhouwer, hij schilderde en teekende als de beste : zijne aquarellen, zichten op Rotterdam, Vlissingen, Amsterdam, Dordrecht, Rijswijk, zijn fijn, helder, eenvoudig, waar, naïef, behendig, zonder pretensie, spelende op het papier gebracht. 't Waren slechts nota's; het zijn echte meesterstukjes. Later trok hij meer dan eens naar Haarlem, Amsterdam, om er zijne Helden in de Kunst, Hals en Rembrandt, te begroeten, te bewonderen. Ook had hij vele vrienden in Nederland, en, met vreugde, nam hij de bestelling aan, hem door het Belgisch perscomiteit gedaan, om aan

Hare Majesteit Wilhelmina der Nederlanden een kunstwerk aan te bieden : de *Minervakop* en eene gesneden plaat : *Œdipus en Antigone*, als hulde aan de Koninklijke Vrouw, die, alleen, een banneling durfde te beschermen Zóo betaalde hij zijne schuld. Was het niet te Amsterdam dat zijn groep : *Het Recht (Wet-Geweten-Genade)*, (Firenze, 1880), met goud werd bekroond?... Die groep, vertelt E. A. « von Saher, Directeur van het Museum van Kunst- « nijverheid, te Haarlem, die, aldaar, in 1906, eene « Juliaan Dillens-tentoonstelling inrichtte, trof de « juryleden van de Internationale Tentoonstelling « van 1883, te Amsterdam, door zijne origineele « opvatting en zijne bijzondere hoedanigheden. Wij « herinneren ons levendig hoe wijlen onze Voor- « zitter, de grijze Guillaume (Fransche beeldhouwer) « die voorzeker wegens den hoogen ernst, dien hij « in al zijne werken heeft weten te leggen en de « verheven klassieke richting, die hij voorstond, te « over bewijzen heeft gegeven nimmer lichtvaardig « in zijn oordeel te zijn geweest, hoe deze Nestor « der toenmalige beeldhouwers in hooge waardee- « ring voor dit werk voorging en onze aandacht op « de groote hoedanigheden en op de bijzondere « origineele opvatting van het onderwerp vestigde. « Met algemeene stemmen werd dan ook aan de « groep, die Dillens op dertigjarigen leeftijd had « gewrocht, een der hoogste onderscheidingen : de « Eere-medalie in goud toegekend.

« Hetzelfde werk werd evenwel een paar jaar « vroeger op de Tentoonstelling te Brussel (1880) « geweigerd. Welke diepgrievende teleurstelling « moet deze miskenning bij den gevoeligen kunste- « naar opgewekt hebben, hij die zich had voorge- « steld een voorganger te worden en er naar « streefde den invloed der toen heerschende neo- « klassieke richting te breken en grondlegger te « worden eener nieuwe opvatting, die meer bij het « nationale leven aansloot en nieuwe banen te « openen voor eene zelfstandige opvatting.

« Nadat hem dit besluit bekend werd, was de « wanhoop hem nabij, doch Dillens vermande zich, « zocht steun en kracht in zijne kunst en toog met « nieuwen moed aan den arbeid, steeds hooger « strevend, evenwel niet bereikend, hetgeen hij « zich als ideaal had voorgesteld ».

Hoe Juliaan Dillens beeldhouwer was geworden?... Hij heette een flink leerling en op het Brusselsch Atheneum behaalde hij prijzen. Zijn schooltijd was echter niet lang. Toen ging hij naar de Academie : hij zou werktuigmaker worden, en inderdaad, in zijne papieren werd eene teekening gevonden, de opstand van eene locomotief, met zijne handteekening, kinderachtig groot en sierlijk, met krullen onder-aan.

Een geregeld werk, met een vast, bepaald, définitief doel, geen spraak van. Hij teekende veel

en vlug, met smaak en gemak : hij nam wel eens het palet van vader of broeder op, maar het was om tòch iets te doen. In hem bleef het nog duister : hij zocht zijn leven; hij sprak weinig en droomde. Twee, drie jaren lang slungelde hij met zijn lang en mager lijf, als buiten de wereld, alleen, onbegrepen, miskend, ja zelfs bespot.

Zijn tijd zou komen.

Hij was daar... De Luikenaar, Léopold Harzé, had een tentoonstelling van zijn werk, te Brussel, ingericht, klein beeldhouwwerk, dat toen veel bijval genoot en veel trek vond : lieve, onnoozele onderwerpjes, niksmendalletjes, stofopvangertjes voor schoorsteen of salontafel. Dillens ging er heen en kwam terug met de gedachte : « 'k Word beeldhouwer ». Hij kocht een kilotje of wat potaarde, sloot zijn zolder en daar begon het werk : kinder- en vrouwekopjes, groepjes *Schaatsrijders*, *De Krekel en de Mier*, *Bedelende Zigeunersvrouw*, *de Jager en de Visscher*, onderwerpen uit de prentenboekjes van Richter, ontwerpen naar- of voor schilderijen van zijn vader, een medaillon, een portret, eene buste naar het leven. 't Was in het jaar 1867...

In 1870 werkte hij voor Carrier-Belleuse en met Rodin, aan de Beurs te Brussel, boetseerde twee steunbeelden voor het huis van Baron van Aveskerke, drie andere voor het huis van Minister

Olin, werkte aan decoratief werk voor Samain, en ook voor Chambon. Kortom, hij had het hard, maar hij was gelukkig; thans wist hij wat hij worden zou : gedurende zijne jaren van nietsdoen had hij in zich opgenomen, gevormd en gevoed gedachten en rijpten indrukken die thans opbloeiden en geurden. Met rassche, vaste schreden ging hij vooruit. In 1875 kwam hij met zijn *Raadsel* voor het publiek staan. In 1878 won hij den Prijs van Rome met zijn *Gallische krijgsman,* In 1880 zond hij uit Firenze zijn *Recht* en zijn *België*.

Vier jaren verbleef J. Dillens in Italië. Hij woekerde er met zijn tijd. Teekeningen, schetsen, nota's, aquarellen, landschap, architectuur, muurschilderingen te Pompeï, zijne schetsboeken zijn er mede opgevuld. Deze schat kunstwerken was onbekend: hij lag zorgvuldig gesloten in kast en koffer. Voor de eerste maal werd hij uitgestald op de tentoonstelling, welke Juliaan's broeder Gustaaf, en vriend Jul. Lagae, te Brussel (10 April 1906) ingericht hebben. Het was eene openbaring : Mellery, wijlen Stacquet, Cassiers, Léon Frédéric en meer mannen van het vak bewonderden en prezen hem hoog.

Daar in den *Cercle artistique et littéraire*, te Brussel, evenals op de tentoonstelling in het Museum te Haarlem, en op die welke te Antwerpen, door *Kunst van Heden* bij Forst werd ingericht, ook op

de retrospectieve expositie van nationale kunst, tijdens de Onafhankelijkheidsfeesten van het Jubeljaar, te Brussel, en in de Koninklijke Musea te Brussel, de Musea te Elsene, te Gent en te Antwerpen, mocht het eens voor goed en voor altijd blijken hoe groot een kunstenaar, hoe eerlijk een werker, Juliaan Dillens is geweest. In de dertig goede jaren van zijn leven heeft hij geen uur verzuimd, geen stond verloren : hij werkte veel, rap en zeker, omdat hij zijn hand niet liet rusten. In eene nota zegt hij ergens : « *Tous les jours au moins une heure d'étude d'après nature. Faire des figures demi-nature, cela entretient* ».

Ik heb van hem een concert-programma gevonden, waar « allegro » en « adagio », met enkele krasse potloodstrepen als plastisch beeld gesymboliseerd zijn ; ik heb hier een stukje papier : een draaien van een soupel en nerveus potlood : *Le travail qui donne l'abondance et la paix sous l'Égide du Brabant*. Een dag vòòr zijn dood ontwierp hij een gedenkpenning voor het Belgisch Jubileum en op zijn sterfbed schetste hij nog eene beweging, zocht hij naar de lijn, de levende, zingende lijn.

Hij leefde er voor : zijn werk is zijn leven en het is zijn roem. Zijn leus was : « Eigen Kunst, Eigen Leven ! »

Den acht en twintigsten December negentien-

honderd en vier werd mijn Goede, Vroede Meester, te Ukkel-Calevoet, begraven...

... 't Was Kerstnacht.

Hij lag, dood, op het bed. Zijn hoofd woog zwaar in het wit kussen.

Buiten, viel de stilte, met den avond.

Zijne drie leerlingen, stom, verwonderd, met dwaze, vragende oogen, met geknepen lippen, bleek en als boos, verlieten het atelier, waar hij nimmer meer komen zou, al sloffend, een deuntje fluitend, met eene jacht blaffende honden over de voeten.

Ik bleef alleen, in het atelier, waar zijn werk stond. Er was daar geene ruimte meer ; ternauwernood, werd er nog plaats genoeg gevonden voor de modèle tafel, met een stoel er-op, een breedplooiend zijden draperie er over, en voor zijn eigen smal en hoog boetseerbankje, waar zijn laatste bosseerhout op lag met een drogend klontje potaarde aan den koperen draad.

Hier leefde hij. Gedurende twintig jaren werkte hij in deze plaats ; hij had er zijn arbeid, van vroeger, van thans verzameld en bewaard.

— « Kom, help me. 'k Ga hier toch wat orde in brengen ».

Hij verplaatste een beeld, nam een stuk, buste of relief, droeg het in een hoek, bekeek het, droeg

Allegretto.

Graffiguurtje.

het weer, waar het gestaan had; van verhuizen, van het op zolder of in kelder bergen, werd er dus niet verder over gesproken : het oude bleef onveranderd, onaangeroerd.

Hij moest zijn werk voor de oogen hebben ; hij kon het niet ontberen ; het was hem te duurbaar.

Op ruwe planken, hoog, langs den zacht-rooden muur — onder het dak, bij den keper, daar was een gat, en een groene klimopslinger hing, met zwier en gratie, over het roze van dien muur en tusschen het witte van de pleisteren beelden — heb ik gezien en gekend een *Zeno*, een kopij naar het antieke, zijn zoogenaamd : *Envoi de Rome*, een *België*, statige figuur met leeuw, die hij, in 1880, van Firenze uit naar huis zond, waar zij de zaal van een nationaal banket versierde ; een zingende, strijdende *Geus* en nog meer zulke invallen, zoo maar dadelijk, in eene koorts van te moeten voortbrengen, in den drang om eene gedachte, rap-weg, in eenen tastbaren, duurzamen vorm vast te leggen, met duim en vuist, in de klei geduwd en afgerond ; nevens meer afgewerkte, definitieve modellen, koppen en borstbeelden, en, onder zijne aller-eerste kunstproeven, den ongelukkig erg-beschadigden kop van zijn jongsten broeder Georges, den door den Staat aangekochten *Léon Frédéric*, in wiens bronzen hals geschreven staat : *Aan mijnen besten schilder Léon Frédéric, 1887*, den *Emile Marchant*,

een jong gestorven Gentschen bouwkundige, de *Mevrouw Léon Herlo*; verder tusschen academische afgietsels van leeuwen, paarden, kindertjes van Duquesnoy en andere fragmenten, die noodwendig, in een atelier, te huis hooren; oorspronkelijk werk, onder het stof vergeten, maar niet verborgen, zijn *Saint Victor* (het klein model), zijne vier *Wereld-deelen*, van het huis: *In de Vos*, aan de Groote Markt, te Brussel — het koperen beeldje, een zittende, guitig kijkende vos, boven de deur, is ook zijn werk — dan, in dezen hoek, juist boven dat geheimzinnig beeld : *Een Raadsel*, dat door de stad Gent aangekocht werd, en dat, in zijn tijd — het was in 1875; toen waren Fraikin, Simonis, Ducaju, Geefs, de groote bazen — zooveel opgang verwekte, omdat het te realistisch, te naakt, te... welja, omdat het « onzedelijk » was voor die menschjes, welke, zooals Marie Bashkirtseff, in haar *Journal*, het schrijft : *oublient que c'est beau, pour remarquer que c'est nu*, op eene console, het groot borstbeeld, in het hout gesneden van zijn vader, *Henri Dillens*, kunstschilder.

En zoo overal, in eene schilderachtige wanorde, hangen, staan, liggen, langs den muur, op een oud clavecimbel, op lage draaitafels, kasten en kisten, op pleisteren of houten voetstukken en zuilen, zijne beelden, zijne scheppingen, het schoonste, het zuiverste van zijn geest, van zijne gedachte. Het

was zijne familie; het waren de kinderen van zijn eigen bloed, van zijn nimmer vermoeid brein, van zijne zachte, sterke, behendige handen.

— Nu ligt hij op het witte doodsbed. En morgen wordt hier alles geruimd...

De nacht is binnengetreden en hult de onbeweeglijke dingen in geheimzinnigheid, stilte, vrede. Daar vliegt *Perseus*, met zijn edelmoedig gebaar en zijn fier geroep, in het gewolk van een hoogopvliegende draperie, grootsch, lenig en jong, tusschen de breede vleugels van den stormenden *Pegasus*, neer uit de halve klaarte naar de duisternis, in de diepte toe (1); daar stappen op, met de kroon in hare hand en de klaroen aan hare lippen, de reusachtige *Engelen*, voor de groote brug van de nieuwe zeevaartinrichtingen te Oostende, beelden die hij niet kon voltooien en die hij, weinige dagen voor zijn dood, nog trachtte te verbeteren.

En de kaars, die ik in de hand houd, licht flauw, met korte, roode stralen; de schijn kleurt de stomme beelden, oogen die niet zien, monden die niet spreken, en, daar leeft het al in onbeweeglijkheid, met de levende straal van het licht in mijne hand.

Hier zat hij; ja, hier heb ik den Samaritaan een hond zien verplegen: het arme dier leed aan

---

(1) Brons in het Koninklijk Museum (Beeldhouwwerk) te Brussel.

eene zware breuk. Hij had een nieuw verband uitgevonden. De hond lekte zijne vingeren en kreunde.

Hier zag ik hem met een schotelken in zijne hand, waar muggen ontpopten. Hij wees er-op hoe alles, hoe klein en nietig ook, schoon en volmaakt is in de Natuur, dat grootsche Geheim.

Op de groote plaat, die in het Solvay-gesticht, Leopoldspark, te Brussel, boven den leeraarsstoel, in het auditorium van Doctor Héger, aangebracht is, en waarvan het klein model, in brons, het album versiert dat aan dezen leeraar werd aangeboden, beeldhouwde Dillens den Man die het geheim van zijn eigen bestaan, de reden en de oorzaak van het Heelal, tracht op te sporen, te ontdekken, te verklaren. Hij zit onder den Boom, in wiens bladeren vogelen trekkebekken; zijn hoofd, zijn schouder, zijn rug zijn gehuld in de zware plooien van het zware kleed dat op en nog half over hem weegt, als het gewicht van onmacht en onwetendheid; maar 's Mans handen, zijne oogen, zijn voorhoofd zijn vrij. Hij houdt een hart in de eene vuist en zijn kin rust op de andere. De Mensch is oud, zijn baard is lang en golft; zijne oogen zijn diep en strak; zijn voorhoofd is hoog en breed; aan zijne voeten: de wereldbol met de slang, zinnebeeld der Eeuwigheid, eene omgestorte kolom en opkrullende varen.

Ik weet het wel, onze tijd houdt niet meer van

die oude, klassieke symbolen, gemeenplaatsen van de academische kunst. En nochtans, juist doordat de kunstenaar ook dat geheim zocht op te klaren, doordat hij het bewonderde en er steeds aan dacht, heeft hij aan die versleten vormen eene frissche gedaante kunnen geven. Zijne *Physiologie,* de « Man », dien ik daar beschreef, ook zijne medailles, die weinig, zegge : niet gekend zijn, bewijzen dat hij zijne moderne gedachten, zijne oud-wijsgeerige droomerijen en idealen wist uit te drukken, op eene eigenaardige wijze, en wel zoo, dat niemand het hem kan nadoen, tot nog toe.

Maar hij — omdat hij eerbied had voor de Kunst, eerbiedigde het Leven. Lach maar, als ik u van hem vertel dat hij eene half-doode vlieg met druppeltjes water besprengelde, ze tot het bewustzijn terugbracht en ze dan op een stukje suiker legde ; dat hij den vermorzelden vleugel van eene tamme meeuw, met stukjes hout, gom, zijde en garen inéén zette, met een geduld en eene zachtheid, als die van eene gasthuisnon — maar luister en zie toe, wanneer ik u zeg en u toon hoe deze kunstenaar zijn werk begon en voltooide, met welken ijver hij zijne pas ontstane gedachte, zijn nog niet heel ontbolsterd ontwerp, met teere hand, scherp oog, en steeds gespannen aandacht, draaide en keerde, wikte en woog, in en door-en-door studeerde, vòòr hij de hand op de klei legde. Voor

ieder van zijne beelden, zijn *Metdepenningen* (brons te Gent, Paleis van Justicieplein en pleistermodel te Elsene, gemeente Museum), zijn *Van Orley* (marmer, Kleine-Zavel, te Brussel, pleistermodel te Elsene, gemeente Museum) zijn *Prudens Van Duyse* (brons Koninklijk Museum (Beeldhouwwerk) te Brussel), zijn *Graven en Gravinnen van Vlaanderen* (Stadhuis te Gent), die hem opgelegd werden, terwijl zijne reeks : *Gentsche ambachten*, door de zeer bevoegde commissie geweigerd werd, zijn *'t Serclaes-monument* (Brussel) waaraan hij vier jaren lang, met vreugde, al zingende, al dichtende werkte; voor al zijne werken, die hij mocht uitvoeren, heeft hij vóoraf album's volgeteekend, met *costumes* ofte kleedingstukken en — bizonderheden, types, houdingen, fragmenten, eene hand met den wijsvinger, zóo... Neen, zóo niet : eene andere houding, eene nieuwe hand, eene plooi over den knie, over den voet, eene mouw met een arm, een hoofdkapsel, een juweel, een schild, met een woord : eene grondige voorstudie van het decor, eene volledige voorbereidende ontleding van het personage, van de groep, ja, van het landschap.

Voor den *H. Lodewijk, Koning van Frankrijk* (te Epernay, Frankrijk, met den *H. Victor*, als tegenstaander) ging hij naar Parijs, in de Musea aldaar en te Cluny, en ik kan u in André Michel's *Histoire de l'Art*, het houten koningsbeeld, uit de

XIIIe eeuw, toonen, dat hem de « figure » van zijn beeld aangegeven heeft; en het is geene kopij, verre van daar Zijn werk is modern en toch is er iets ouwerwetsch in, dat past en typisch werkt. *Saint Louis* is geene « posture », het is een portret. een geïdealiseerd portret van den Koning, in de praal van zijn zijden mantel, met de in goud gestikte leliebloemen, en de kostbare gesp van edelgesteenten; het ruwe kleed van den koninklijken boeteling en kruisvaarder bewijst voor de ootmoedigheid van den Christen.

Voor de lansknechten, die zwierig en hupsch, op het dak van het Broodhuis, te Brussel, de wacht houden, acht in het gelid, met trommel, vaandel, zwaard, of hellebaard, ging hij naar Maximiliaan's Duitschland, naar Oostenrijk, tot Insbrück toe. Ook hier toonde hij zijn smaak en zijne behendigheid; zijne kiesche nauwkeurigheid : al de details, die zooveel leven aan die beeldjes bijzetten, hunne slankheid stoffeeren, zijn niets anders dan de decoratief-verwerkte wapenstukken van Keizer-Karel, de Arend en de Plus-oultre-kolommen.

Te Gent, op het Stadhuis, in de drie hoeknissen, staan keizerlijk grootsch en gebiedend. Karel, Isabella van Portugaal en Maria van Hongarije. Het zijn historische beelden in der daad.

Daar had hij nu zijn materiaal gegaard, gekozen en gereed gelegd om bewerkt te worden. De

zoeker, de geleerde had gedaan wat hij kon, wat hij moest doen : zijn « dossier » bleek volledig te zijn ; zijn onderzoek was gesloten. Dan ging de kunstenaar aan het werk, om het model te boetseeren waarrond de draperie golft en draait, vouwt en plooit, het onzichtbare lichaam dat de kuras van het Thebaansch legioen (*Saint Victor*) of de toga van den advokaat Metdepenningen, de redingote van Van Duyse of den nauw-spannenden mansrok van Van Orley, over de schouders krijgt.

Dillens schreef : *Les figures de Michel-Ange tiennent par elles-mêmes; celles de Bernini ne tiennent que par les draperies.*

Welnu, de pop die hij kleeden zou, de « mannequin », waarrond hij zijne stof, zijn linnen, zijn fluweel, zijn laken, zijn brokaat, zijn leer, zijn staal zou opboetseeren, hij maakte er een beeld, een volmaakt, voltooid beeld van. Zijn *Saint-Victor*, in donker-rood was, is schoon als een Grieksche strijder; zijn figures, aller eerste modellen voor de *Magistratuur* en de *Stad Brussel*, voor het monument aan Burgemeester Anspach, van Paul de Vigne en Janlet, dat, te Brussel, op het de Brouckereplein opgericht is, zijn zorgvuldig, nochtans niet peuterig afgewerkte, delicaat-gevormde, kuischnaakte vrouwtjes, die leven een gezond, vrij, jeugdig en fleurig leven. *De Magistratuur* staat, in brons gegoten, in het Koninklijk Museum van

Schoone Kunsten, te Brussel, en het is niets meer dan eene maquette ! Omdat dit naakt op zich zelve reeds een beeld is. Zijne *Faam*, het ivoren kind-meisje met de kroon, een simpelen gouden band, in het haar ; dragende het *Broodhuis* vóór, het *Broodhuis* ná de herbouwing van dat paleis aan de Groote Markt, door Jamaer, op last der Stad Brussel voltooid, in de opgeheven handen, met de vleugels en de soepele, gevulde en toch lichte plooien, was eerst een loopend nimfje, met kleine, ronde, nog niet half volwassen borsten, de smalle heupen van het meisje, delicaat wezen, dat noch kind noch vrouw is, de magere, nerveuse beenen met het geheim spel van spier, zenuw, gewricht aan knie en voet, onder de zachte, warme, rekbare huid. En bij de *Faam*, wordt dat alles niet gezien, bedekt als het is door het golvende kleed, wél geraden en gevoeld.

Ik zeg dus en bevestig het : Dillens zijn beelden werden tweemaal door den kunstenaar eigenhandig gemaakt.

Op het gipsen afgietsel drapeerde hij een doorschijnend, fijn linnen, dat hij met lange spelden vastzette. Zijne vlugge vingeren kleedden het kleine ding aan. Toen hij zeggen mocht — en lang duurde het voor hij tevreden was : « Zoo is het ! », dan begon het definitief, het waarlijk bestelde, het « betaalde » werk. Hij zegde ook in vertrouwen dat hij zijne « commandes » schonk. En hij sprak de

waarheid. Hij deed zulks vrij en blij, omdat hij voor zijne eigene voldoening werkte. Zijn voorbereidende arbeid kon niet vergoed worden : zijne studie, het genot van te zoeken, de vreugde van te vinden, wie zou hem dat kunnen betalen ? Hij vroeg er niet naar. Hij dacht er niet aan. Zijn *'t Serclaes* kostte hem vier jaren werk. Maar het waren vier gelukkige jaren, omdat hij mocht scheppen, omdat hij meester over zijn stuk was : 't zou passen in de omgeving van de Groote Markt, het zou Brusselsch zijn, zooals het *Broodhuis, den Vos, de Ster, de Zwaan, de Wolvin, de Twee Negers*, al die Corporatie-huizen, zoo eigenaardig, zoo rijk, zoo Vlaamsch, zoo « klassiek-stijlloos », dat het een pret voor de oogen is; het zou populair worden als *Manneken-Pis*, wat verder, aan de Stoofstraat, en later... aldus sprak hij : « Later wordt ik genoemd : de laatste der Beeldsnijders ». En hij dichtte een fabeltje naar aanleiding van hagedis en muisje, die aan nootjes smullen, op de kransen, onder-aan den stervenden 't Serclaes. En hij lachte, goedig en schalks.

Wijdde hij al zijne zorgen aan zijne poppen zijn « mannequins », met hoeveel gelijke toewijding gelijke eerlijkheid behandelde hij dan zijne stoffeering. Kijk de drapeering van *De Magistratuur*, van de *Stad Brussel*, die heel hoog komen op een smal steenen bankje, nevens eene magere zuil, die

van de *Vlaamsche Kunst*, met een Brugschen mantel, los over hare schouders, die van de *Vier Werelddeelen : Europa, Azia, Afrika, Amerika*, beelden die tegen een muur leunen; draai er rond : ze zijn langs alle zijden afgewerkt, net alsof zij alleen kwamen te prijken op eene kolom of op eene voetzuil, in een park, of in een Museum; die van de fiere, strenge figuur : *de Stilte van het Graf*. Hier is het kleed, in draaiende, diepende rythmische beweging, het hoofdgedeelte : immers het is de wegende, drukkende duisternis van het graf zelf.

Dat trotsche beeld verschijnt tegen den hemel, op den middenzuil, aan den ingang van het kerkhof van St-Gillis-op-Brussel, te Ukkel-Calevoet. Hoe breed, hoe groot, hoe « massaal » en hoe fijn, hoe elegant van verborgen leven en gedoofde schoonheid. De ploeien dalen en vloeien, recht en krom, met eene eigene lijn, eene eigene houding, een afgezonderlijk spel en in hare diepte, in hare kanten, spelen nog meer kreukjes en krookjes, die dan nog hun rimpeltjes bijkrijgen; en nochtans het is niet klein, niet gezocht, niet vrekkig; het is geen patientie-werk; het is waar, het is klaar, het blijft breed en groot. Van dat al, van al die bijzonderheden zien wij niets dan het blok, machtig indrukwekkend.

Zal ik dan verder wijzen op *Prudens Van Duijse*, met zijn los halsdoek, en zijne zwierige

redingote, waarvan de zwevende lijn zangeriger wezen zal dan 's mans eigen vers?...

Want lijnen zingen...

Zal ik u daarop wijzen? En op *Van Orley*, *Metdepenningen*, *Doctor Guislain*, *Frère Orban?* En op die bronzen, die marmeren koppen? En op al dat werk van een kunstenaar, die zijn leven lang slechts leefde voor zijne — voor de Kunst?

Juliaan Dillens zijne kunst is stil, ingetogen, voornaam, rijk, aristocratisch: zij dringt niets op; zij treedt niet vooruit. Gij moet tot haar gaan, haar spreken, ondervragen, lang aankijken, doorkijken en stilaan dringt gij in het geheim en het is de openbaring.

Wat wilde ik zeggen?... Daar hebt gij een Lambeaux, een Meunier. De minste man ziet, begrijpt: hij vat dadelijk wat Meunier en Lambeaux hem meenen te moeten vertellen en het staat hem aan of het stoot hem af, maar begrepen heeft hij het toch, terwijl hij onverschillig, langs een Dillens voort stapt.

Ik zie: een mijnwerker met breede handen en groote voeten, die gulzig drinkt, ofwel een oogster die zijn zweet afveegt, ofwel een afgesloofd paard — en dat is schoon, omdat het leven is. Ik zie een dikke, lompe, vurige vrouw dansend met of vechtend tegen een man, een sater of een bokspoot, ofwel een brutalen knaap die eene rubensachtige boeren-

deerne poogt te kussen, of erger nog — en dat nog mag me schoon zijn, omdat het leven is.

Thans sta ik vòòr een *Allegretto*, een *Bron*, een *Graffiguur* of vóór die andere vrouwenfiguren van Dillens, en heel lang zal het niet duren of die naakte lichamen bewegen, krijgen hunne kleur, hunne warmte. Ik voel de lijn die overal is en nergens te wijzen is, omdat zij, dàar, subtiel dringt, en wringt en uitloopt en weer met eene tweede, eene derde lijn aanknoopt, omdat zij het beeld zelve is. Maar dat weet ik, omdat ik het leeren gevoelen heb, omdat ik de geheimen van die Kunst tracht op te zoeken en te raden, van de Kunst, die begint met de Goden van het Parthenon, goddelijke marmerblokken, die wat zijn? welke gedachte vertolken? en welk sociaal doel aanraken? langs de Renaissance, over Michel Angelo heen, ons tegemoet komt, om te eindigen... waar?... wanneer?

Nimmer, omdat het de Kunst is, niet van één tijd, van één volk, van één smaak, van één mode, maar de Kunst, de essentieele Kunst, die van het Leven, van de ware Waarheid.

Naar die Kunst heeft Juliaan Dillens eerlijk en overtuigd getracht.

Eene Kunstdrievuldigheid

Jef LAMBEAUX. = Juliaan DILLENS. Constantin MEUNIER (1)

Ik ben fier te spreken, te Leuven, aloude hoofdstad van Brabant, met zijne wijd-vermaarde Hoogeschool, de eerste in de Nederlanden, eene der oudste in Europa, en zijn Stadhuis, dat pronkjuweel van bouw- en beeldhouwkunst, hier waar Erasmus doceerde en Dirk Bouts schilderde, waar wetenschap en kunst bloeien, het Leuven, hier, dat Vlaamsch gebleven is en Vlaamsch blijft.

Is het hier niet dat Albrecht Rodenbach. een Dichter, zijn jongste strijdlied aanhief en zijn Vlaanderen huldigde; dat Constantin Meunier, een Dichter ook, enkele jaren leefde, werkte en zijn Walenland verheerlijkte?

---

(1) Voordracht gehouden den 13 September 1908, in de zaal « Tafelrond », op de Tentoonstelling ingericht door de *Maatschappij van Oud-Leerlingen der Akademie van Schoone Kunsten.*

Ja, ik ben fier dat ik in uwe stad spreek.

Ik ben gelukkig hier te staan voor de jongens van de Akademie, die vol iever en wilskracht, de ruwe maar heerlijke baan der kunst opgaan, geestdriftig naar het schoone streven en den strijd aanbinden om het Leven te winnen, het Ideaal te verwezenlijken.

Helpt u zelf, jongelingen, leerknapen van heden, kunstenaars van morgen, later Meesters in uw vrij gekozen vak. Leert al werkend, werkt al leerend; ziet om u, in u en weet vooraf dat uw uitverkoren werk lastig wezen zal; omgordt u met taaiheid en geduld, denkt er niet aan dat vele onder u — de duurbaarste makkers, de rijkst begaafde misschien — in den kamp sneuvelen... Vooruit! Het Land van belofte ligt voor u open. Het doel is ginds. Dáár wachten u de Roem, de Onsterfelijkheid, wie weet? Weest dan getroost en zalig, al bereikt gij Jerusalem naakt en hongerig. Gij zijt sterk, gij zijt groot, zóó gij dan zegt : « Mijn naam zal blijven; mijn werk zal leven ».

— « Mijn werk leeft; mijn naam blijft », zegde Juliaan Dillens, zegde Constantin Meunier, zegde Jef Lambeaux. Als een echo, hoor ik de stemmen van Dubois, Degroux, Agneessens, Artan, de Braekeleer, Vanaise, De Vigne, Cuypers, Verheyden, Verstraeten. Zij roepen ons toe : « Wij hebben veel geleden! Wij hebben geweend,

gezwoegd. We stierven gerust. Want ons werk leeft; het leeft voor ons, het leeft voor u, o jeugd, o nageslacht! »

Vergeten wij nimmer die woorden.

Volgen wij het voorbeeld van die Mannen.

Hun leven, hun werk weze voor ons, als de wijzer aan onzen eigen weg, de gids die ons leidt, de baan korter en gemakkelijker doet schijnen, als de rustplaats waar wij raad, kracht en moed zamelen voor den verderen tocht, als de bron waar wij ons laven met wetenschap en kunde.

Of — zijn we geen kunstenaars, geen voortbrengers, geen scheppers, dan toch vinden wij, liefhebbers, genieters en bewonderaars van het schoone dat uit menschenhanden komt, een edel genot, een hooge vreugde, een zuiver geluk in dat werk van grootere broeders, die, rijk gezegend, ons nalieten een schat van mildheid, waarheid, goedheid en liefde.

Die schat is ons, én kunstenaars, én kunstminnaars, toevertrouwd; bewaren wij hem als een goddelijk erfdeel. Wij zullen hem niet bergen, niet versteken, niet begraven in kluis of kelder, neen — wij zullen hem rondstrooien, wegschenken aan wie hem aanvaarden wil, hem dragen kan. Want die schat is niet uit te putten, niet uit te delgen. Integendeel, hoe verder hij verspreid wordt, hoe dichter groeït hij aan. We dragen hem in ons, in den geest,

Lansknecht (Brusselsch Broodhuis).

Heilige Lodewijk.

in het hart, in het oog. We zien de wereld er des te schooner in, het leven er des te liever om.

De gave der Kunst is eene geheime aalmoes van God en zij die haar uitdeelen kennen noch rust noch duur meer : aan elk brokje dat zij ons toevertrouwen, kleeft een druppel van hun eigen bloed, een vezel van hun eigen hart. En in hun lijden zijn zij de gelukkigsten nog.

Hoe hebben zij met hunne talenten gewoekerd, de Hemelsche aalmoezeniers Lambeaux, Dillens en Meunier! Wat hebben ze geleden! Hoe gelukkig zijn ze geweest!...

Zij zijn als drie stralen van eene star :

Lambeaux de vreugde, Dillens de gedachte, Meunier het medelijden.

Samen zijn ze gekomen, te zamen zijn ze heengegaan en zie — de schat van mildheid, waarheid, goedheid en liefde hebben zij te zamen aangevuld.

In mijn oog en op mijn mond breng ik thans, die geen kunstenaar ben, een vonkje van hun duurbaar goud.

Lambeaux — de vreugde!

« Onze Jef », een Antwerpsche jongen, is gemeen, plat, triviaal, brutaal, ongemanierd, wild, onbeschaafd, hondsch en wulpsch. Hij is natuur; hij is waar. Hij verbergt zijn karakter niet; hij veinst niet. Hij overdrijft wel de minder-goede kanten van zijn karakter. Hij verfijnt zijne grofheid, die er nog zwaarder om wordt.

Geen ziel, geen hart, geen hersens, alleen vleesch, spier, zenuw en been. Geen ideaal, geene gedachten, alleen daden, wilde. ongetoomde, losbandige, dierlijke daden : dronkenschap en liederlijkheid. Zijne vrouwen, reuzinnen in hare onbeschaamde naaktheid, lachen vet met breede lippen èn zinnelijk-losse gebaren; zijne mannen grijnzen als boksvoeten en bijten op hunne tanden om hunne spieren te spannen dat gij ze hoort kraken.

Rubens heeft naakte vrouwen geschilderd; Jordaens ook; ze waren *geschilderd*, die vrouwen, over het effen-platte doek met prachtig-vurige, schoon-verliefde kleuren; toch behouden zij eene zekere voornaamheid, eene kieschheid die het inderdaad gewaagde van pose, beweging, gebaar, uitdrukking tempert en verzacht, boven het gewoonmenschelijke verheft. Buiten Baudelaire, Franschen schrijver, die Rubens kenschetste als *goujat drapé de pourpre*, is er niemand die beleedigd wordt door de vrouw, Natuur-godes, van onze Vlaamsche Schilders, zoo hoog aangeschreven bij Fromentin, Franschen schilder-schrijver.

De Vlaming Lambeaux, nu, meende dat hij in het marmer mocht houwen wat Rubens en Jordaens op het doek hadden gemaald. En hij overdreef zijne voorbeelden, zooals alle leerlingen, alle navolgers noodlottig doen. Hij stuit tegen uwe borst, geweldig, daar gij niet vergeten kunt, omdat het schoon is, dat het naakt is.

De Overvloed van Jordaens, de Vrouw met-den-pels van Rubens, de Danaë van Rembrandt verbergen het naakte van hare naaktheid onder den onzichtbaren sluier der volkomen, zuivere, eenvoudige schoonheid. De naakte Dansgroep van Carpeaux, huppelende vrouwen en stoeiende kinderen in warm-lillend brons, die in zijn tijd rumoer verwekte nochtans, is kuisch. Carpeaux' hymne aan de jeugd, de schoonheid, eeuwige dans van kleuren, eeuwige muziek van vorm en lijn, staat hoog boven de treurige menschheid, die gekleed gaat in vermomde driften.

De Bacchantes van Jef Lambeaux zijn tweemaal ontkleed : door hare eigen naaktheid en die der bijbedoeling.

Zij zingen een brooddronken lied aan de teelende aarde, aan het driftige, uitspattend leven.

Er zal Lambeaux nochtans veel vergeven worden, omdat hij zoo diep beminde het Leven in de vrije zon, in de vreugde en in het genot, het massief Leven, het noodzakelijk Leven dat menschen verwekt, de aarde voedt.

Uit dat laag-nuttig leven zal het hooger-nuttig leven spruiten, als eene bloem even schoon, even rein. Het is Lambeaux *Brabo* zelf. Diep in den voorhistorischen grond kruipen de versteende monsters; ze wringen en woelen, die oerkrachten, onder het water, het slanke, vloeiend, lachend,

vruchtbare water. 't Is de Schelde, onze moeder, die onzen burcht torst, onze Stad draagt, waar de man zegeviert over de domme kracht, de man die zonder water en aarde niets is, die zonder macht, zonder vrijheid niet bestaan kan, de mensch die naar den hemel op wil.

In dat werk heeft Lambeaux de genade gevonden. In dat werk heeft hij bewezen dat hij kunstenaar, en niets dan kunstenaar, in de hoogste beteekenis van het woord is geweest.

Juliaan Dillens — de gedachte!

Deze Gentenaar, te Antwerpen geboren, streefde naar zuivere, hoogere schoonheid, de verfijning van de stof, de verzinnelijking van den geest. Hij trachtte de edele ziel te bergen in een mooi lichaam, dat staat, draait, wiegt en zweeft, als gestreeld, omvat, gedragen door sierlijke lijnen van zachte, nooit geweldige, nooit te luide harmonie.

Uit de oogen zijner beelden, die hij nooit uitholt, steeds bol laat, irisloos, blinkt nochtans een leven, dat niet uitspat, een stil, ingetogen leven dat stillekens brandt als het eeuwig licht van het altaar, mystische star die nergens is en den ganschen tempel vult.

Op de lippen zweeft een glimlach, zeer fijn, subtiel, weemoedig en fier, als de schaduw van een verdwaalden zonnestraal, die vervliegt, onstoffelijk

als de geur van eene bloem. Ook wasemt over de flink geteekende, breed gebouwde trekken, de duidelijk getrokken en ferm gesloten netomtrek van het hoofd eene geheimzinnige doezeling van onbewogen klaarheid. Over den jeugdvollen, bloedrijken, sappigen en malschen kop, die hij met toewijding en eerbied, met de voorzichtigheid en de zachtheid van eene moeder uit het blok hielp geboren worden, wierp hij een doek van doorschijnend marmer, als wou hij die trekken bewaren in de vouwen van een maagdelijk kleed. Hij noemde dat borstbeeld, het laatste dat hij voor zijn eigen vreugde maakte : *Pax !* de Vrede.

Juliaan Dillens zijn werk is Vrede. De kuischingesloten zielevrede, de kalme gelatenheid van een dichter, van een droomer, die zijn Lot vooraf kent en zijn voorgevoel meedraagt, zonder het et verbergen, maar ook zonder het zelf te toonen. Alleen zij die hem kenden begrepen hem en voelden met hem.

Zijne *Melancholie*, dat naakt grafbeeld, zóo dichterlijk, zóo kuisch en zuiver, zóo onbesmet en ongerept, is het niet zijn eigen leed ? Zij treurt, het meisje, engel zonder vlerken; hare oogen zijn half gesloten en uit haar mond ademt, snikkend, eene stille klacht. Zij zit op hare knieën en hare handen strooien bloemen, rozen die niet mochten ontluiken. Met eerbied, met vaderlijke liefde, heeft Dillens die

ronde schouders gestreeld, die pasgevormde borst verwarmd. 't Is zijn eigen bewogen droom, dien hij verwerkte in een kalmer leven van trillend wit marmer.

Later, toen zijne haren grijs werden en zijne moeë handen de rust nog niet wilden aanvaarden schiep hij de *Stilte van het Graf*, grootmachtig bronzen beeld, dat de wacht houdt bij het hek van het kerkhof, waar zijn stof rust.

Die vrouw, in haar wijd kleed, met de zware plooien, zwart en gevouwd als de duisternis des Nachts, houdt in hare armen de bus, waar de asschen koelen en tot pulver vergaan van hen die eens hebben geleden en gestreden. En de Goede Moeder, de milde schimmenvoedster legt haar vinger op haar mond : « Stil !... Wekt ze niet, gij die morgen slapen gaat !... »

Dillens heeft hulde gebracht aan de majesteit van den dood, grooter hulde heeft hij gebracht aan de schoonheid, die nooit nieuw is, omdat zij toch eeuwig is. Hij heeft geene nieuwe schoonheid willen zoeken, willen uitvinden : Zijne *Allegretto*, de opgaande lijn; zijne *Bron*, de neergaande lijn, zijn pure godinnen, die geen saters vreezen, die niet hoeven te blozen voor den Wijze, die de tijden tarten, want zij zijn de zusters der altoos-nieuwe, immer-jonge Grieksche, Italiaansche, Fransche vrouwenbeelden, verheerlijking van de Vrouw, de essentieele Vrouw !

En waar Dillens 'n Metdepenningen, 'n Van Duyse, 'n Van Orley of 'n *Flandria*, of 'n *Germania* schiep, daar huldigde hij het werk, het werk van den menschelijken geest, het werk dat het ras schooner maakt, het werk van den Dichter, van den Kunstenaar, van den Leeraar, de beste, de edelste, de uitverkoren onder het Volk, het aristocratisch, het beschavend, scheppend werk. Wat geeft het dat zijne helden een historisch-gekenden naam dragen! Zij zijn symbolen toch!

Constantin Meunier — het medelijden!

Hij zat in zijne werkplaats. 't Duister viel en zijne beelden schemerden-heen. Voor zijne voeten, lag een arm katje te spartelen in een aanval. Hij kon niet helpen en droevig, zei hij: « Dat is nu mijn leven! » Hij was oud en ziek, moê geleefd en de rust van éen uurtje scheen hem uit te putten, hij die uren aanéen werkte.

Hij wist wat werken is. Hij kende het werk, het nutteloos werk, dat niets opbrengt, noch geld noch roem, dat verlamt en doodt, in het eenzaam atelier, in de rumoerige fabriekplaats, de donkere mijn. En hij heeft zijn wanhoop, zijn woede, zijn medelijden voor zijne broeders, zijne medeslaven, gegoten in het brons, in het thans geworden *bronze d'art* dat nu — bittere spot! — in het salon pronkt van 'n rijk geworden bankier of zoo iets...

Monument van den Arbeid!... Verheerlijking

van den Arbeid!... De arbeid is een straf het Menschdom door God opgelegd. « In het zweet uws aanschijns, zult gij uw brood eten! » sprak de Geweldige. En sedert is de arbeid eene vermaledijding gebleven. Als eene vermaledijding heeft Meunier die Wet begrepen en opgevat.

En dichter als hij was, verbitterde, sombere man die tot zijn zeventiende jaar niet opgehouden heeft te weenen en sedert niet meer weenen kon, omdat hij geene tranen meer had, overdreef hij.

Ja, hij heeft overdreven!

Welhoe, de moderne werkman zou dat wezen zijn, zonder schedel, met groote handen, grootere voeten, uitgemergeld gelaat, gespannen pezen en verkromde beenen? De slaaf van den Romein, de lijfeigene van den roofridder was een mensch toch, al was hij het vee van den Meester en welk Meester slacht, mishandelt zijn vee om het eenvoudig genot van te mishandelen, te slachten?... De moderne maatschappij, die zoo fier is op haar vrijheid, zoo prat op haar vooruitgang, op haar beschaving, zou slechter handelen met haar nuttigste, onontbeerlijkste helpers dan de Antieke luiaard en de Middeleeuwsche ridder-soldaat?

Deze mijnwerkers, steenkappers, glasblazers, puddelers, buildragers, steenbakkers, die eene macht in den Staat zijn geworden, die de Wetten zoo niet stellen, dan toch afdwingen, de Regeerin-

gen doen beven door hunnen kalmen, geregelden, beredeneerden vooruitgang, die stem in de Wetgevende Kamers bezitten, deze voorbeelden van taai geduld, van organisatiegeest, koningen van den dag, wrekers-dwingers van morgen, zouden die voor Meunier hebben geposeerd?

Neen, gelooft het niet. Meunier heeft overdreven, ik herhaal het, zooals Lambeaux overdreef, in zijn jacht naar de hoogste stoffelijke vreugde, zooals Dillens overdreef in zijn streven naar de volmaaktste, geestelijke schoonheid.

En zij moesten overdrijven daar zij Dichters, Kunstenaars van hun, van onzen tijd zijn! Overigens, in de overdrijving toch, ligt iets van de Waarheid besloten.

Zoo heeft Meunier eene tragische schoonheid verwezenlijkt, eene sombere, schrijnende, dreigende kunst bereikt, die zijne grootheid vestigt en staaft.

Hij heeft de natuur, den mensch gezien, gevoeld al door zijn eigen temperament.

Hij is epiek. En zijne kunst, die alleen staat, vindt daar hare grootschheid, hare macht en haar geweld.

Meunier's « Grauwvuur! » In dat éenig werk, meesterstuk dat hij nooit overtrof, is er niets gewilds, stelselmatigs.

Daar stond Meunier boven Meunier-zelf. Die

groep is als de essentie van zijn doen en kunnen. Hij vat het geheele werk te samen, hij is de bloem van Meunier's meesterschap. In die vrouw, de Moeder, met hare wild-stomme droefheid, de Mater Dolorosa met hare tragieke handen, hare bovenmenschelijke buiging over dat iets, dat haar eigen vleesch was, heeft Meunier zijn echt, waar. bloot hart neergelegd, met de zegen van al zijn medelijden!

Meunier, Dillens, Lambeaux, Drievuldigheid van onze Kunst van Heden, zijn, onsterfelijk, den dood ingegaan.

De Toekomst zal ze scheiden misschien. Wij, wij vereenigen ze in eene zelfde gemeenschap, eene zelfde communie, omdat zij hebben belichaamd, ieder op zijne wijze, volgens zijn karakter, in de mate van zijn talent, zijn genie, de al-zijdige strekkingen van onzen tijd, omdat zij hebben vertolkt de deugden en de gebreken, de macht en de zwakheid van onze Eeuw.

Zij hebben hun roeping gevolgd, hun plicht volbracht. Zij hebben geleefd een nuttig leven. Zij rusten. Hun naam vereeren wij. En het werk van hunne handen... het leeft!

De Faam.

Kruidenier (Stadhuis Gent).